

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

Άρης Σαπουνάκης,

Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

sapounakis@gmail.com

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

Θάλασσα! Η στεριά σταματάει..!
Είναι πράγματι ένα τέλος?

Στην ιστορία της ανθρωπότητας,
είναι συχνά η **αρχή**..

Στη Μεσόγειο πολύ συχνά
η επικοινωνία γινόταν
και μερικές φορές γίνεται ακόμα
δια θαλάσσης

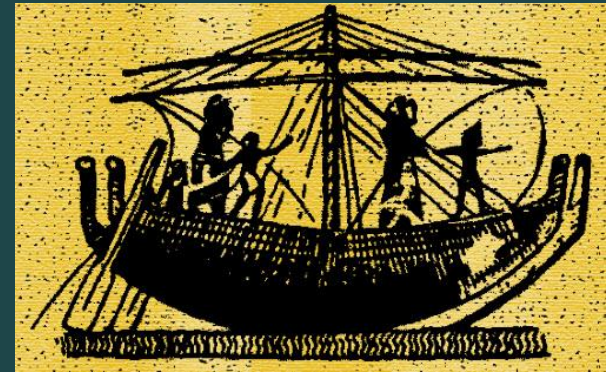
Στην αρχαιότητα:
θα ήταν μέσω εμπορικού ή πολεμικού σκάφους
(τριήρης)

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

12^{ος} αιώνας πΧ:

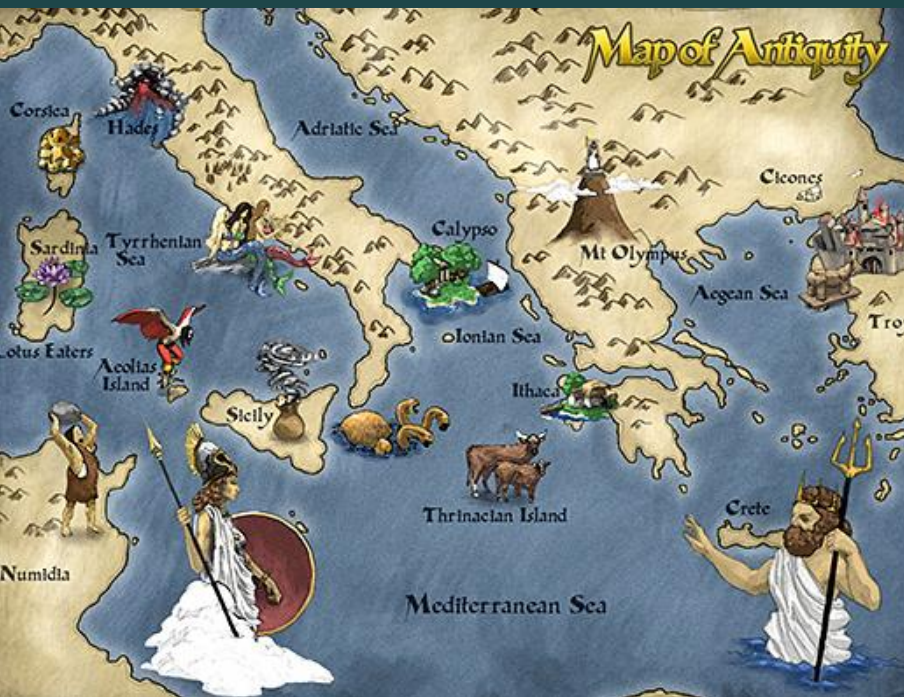
Οι φοινικικές και ελληνικές εμπορικές διαδρομές καλύπτουν όλη την Μεσόγειο δημιουργώντας ζώνες επιρροής

Αυτοπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

12^{ος} αιώνας πΧ:

Πολλοί αρχαίοι ελληνικοί μύθοι, όπως η Οδύσσεια ή ο Ιάσων και το Χρυσόμαλλο Δέρας, βασίζονται στην περιήγηση ενός δικτύου πολύ διαφορετικών περιοχών

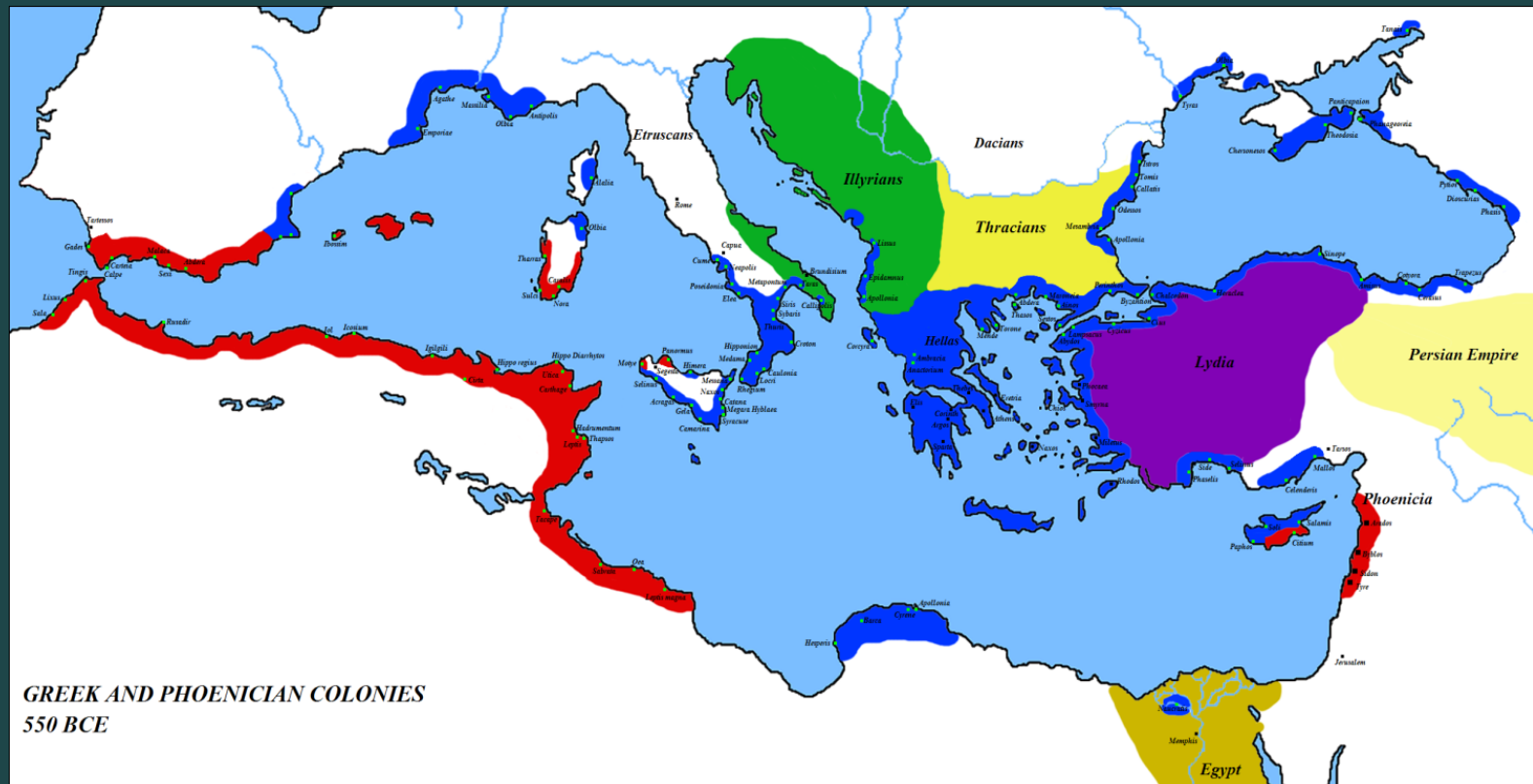

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

800 πΧ: αναπτύσσεται δίκτυο ελληνικών αποικιών είτε ειρηνικά είτε με τη βία, όπως στην περίπτωση της Τροίας

Η πιο σημαντική αποικία των Φοινίκων, η Καρχηδόνα, είχε με την σειρά της αποικίσει όλη σχεδόν την ΝΔ Μεσόγειο

Οι ελληνικές πόλεις-κράτη είχαν δικές τους αποικίες χωρίς να δημιουργήσουν ποτέ αυτοκρατορία

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

Η αποικιοκρατία, οι εμπορικές σχέσεις και η εν γένει επιρροή ακτινοβολία των μεσογειακών πολιτισμών ευνοούν την ανάπτυξη άτυπων δικτύων μεταξύ των περιοχών

Στοιχεία ενός πολιτισμού αντανακλώνται σε αντικείμενα, κτίρια αλλά και σε άλλους πολιτισμούς όπως ο Αθηναϊκός αμφορέας του 5^{ου} πΧ αιώνα που βρέθηκε σε Ρωμαϊκή βίλλα της Νότιας Πορτογαλίας ή ο δωρικός ναός στην Ελιμιακή πόλη **Segesta** της Σικελίας, που φαινομενικά απείχε του ελληνικού πολιτισμού.

Ο ναός κατασκευάστηκε σε δωρικό ρυθμό και δεν αποπερατώθηκε ποτέ

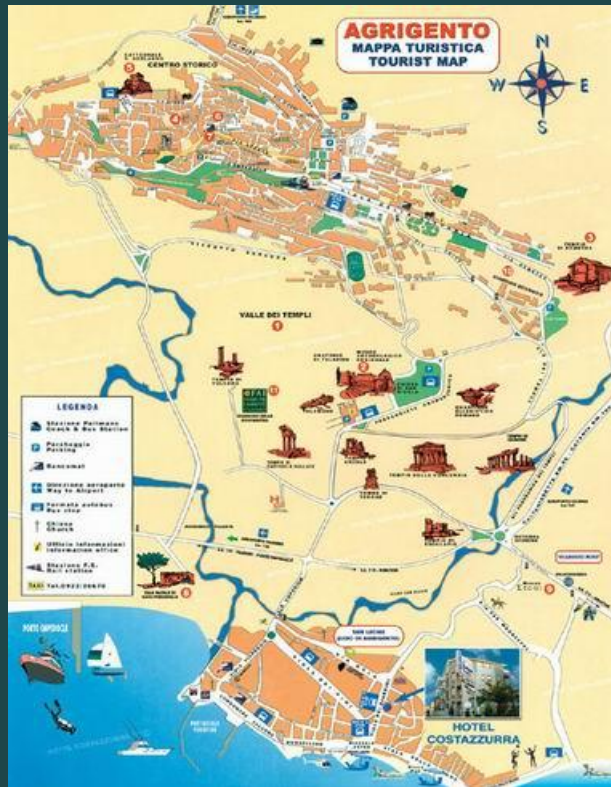
Η δυναμική κατάσταση της δικτύωσης των ελληνικών αποικιών δεν απέφευγε εμπόλεμες εκτονώσεις, όπως στην περίπτωση της Αθήνας με τις Συρακούσες το 414 πΧ

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

Η αρχιτεκτονική του **Ακράγαντα**, που ήταν για μεγάλο διάστημα η πλέον ακμάζουσα ελληνική αποικία στη Σικελία, ενσωμάτωνε έντονα στοιχεία υπερβολής

Η κοιλάδα των ναών (valle dei templi): μια κοιλάδα, ή μάλλον κορυφογραμμή, με σειρά μνημειακών ναών του 5^{ου} αιώνα πΧ, κυριαρχεί στο τοπίο

Η κακή ποιότητα της τοπικής πέτρας δεν κράτησε τα βάρη των εντυπωσιακών κατασκευών που σχεδόν από την αρχή βρέθηκαν στο έδαφος, μη μπορώντας να αποδείξουν την υπεροχή της αποικίας έναντι της γενέτειρας

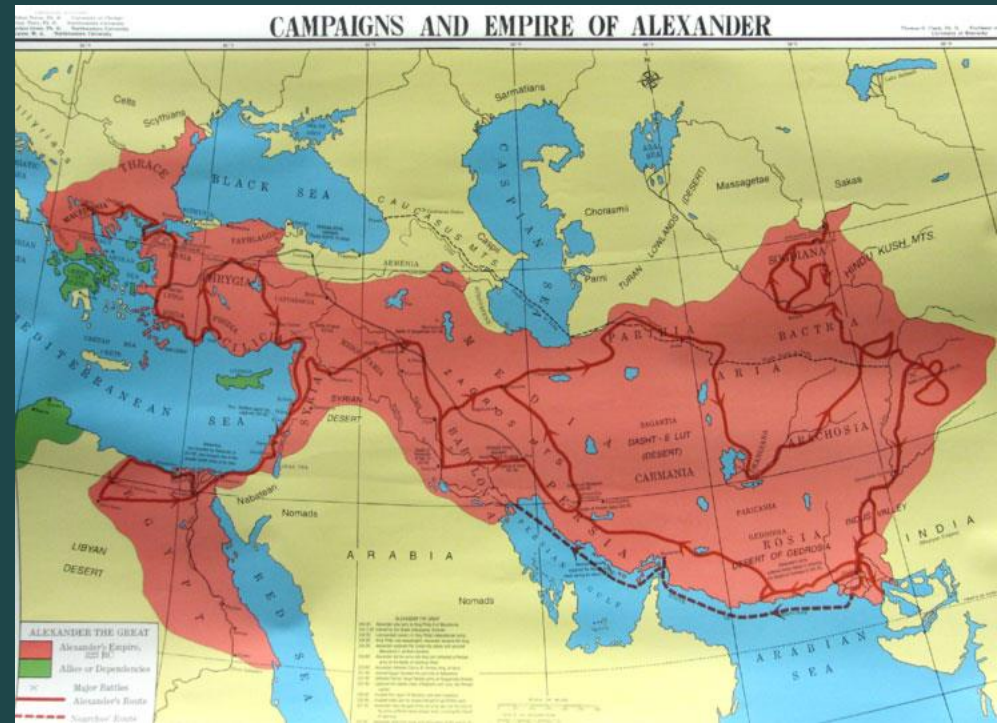
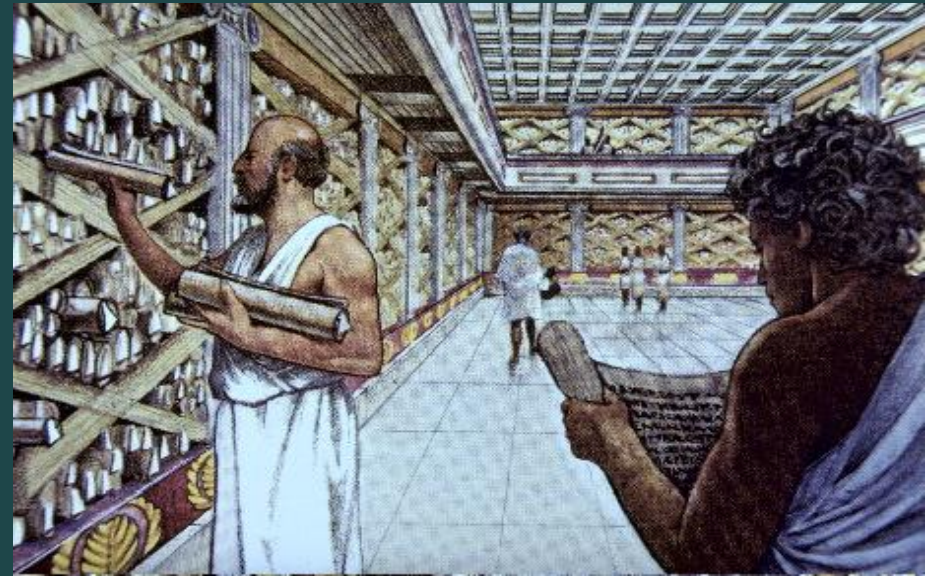

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

320 πΧ:

Ο Αλέξανδρος καταλαμβάνει την ανατολική Μεσόγειο και ολόκληρη την Περσία

Νέα δίκτυα αναπτύσσονται όπως για παράδειγμα στην Περσία, όπου ο ρόλος των απογόνων των Φαραώ αντικαταστάθηκε από τον Πτολεμαίο, στρατηγό του Αλεξάνδρου και προπάππου της Κλεοπάτρας

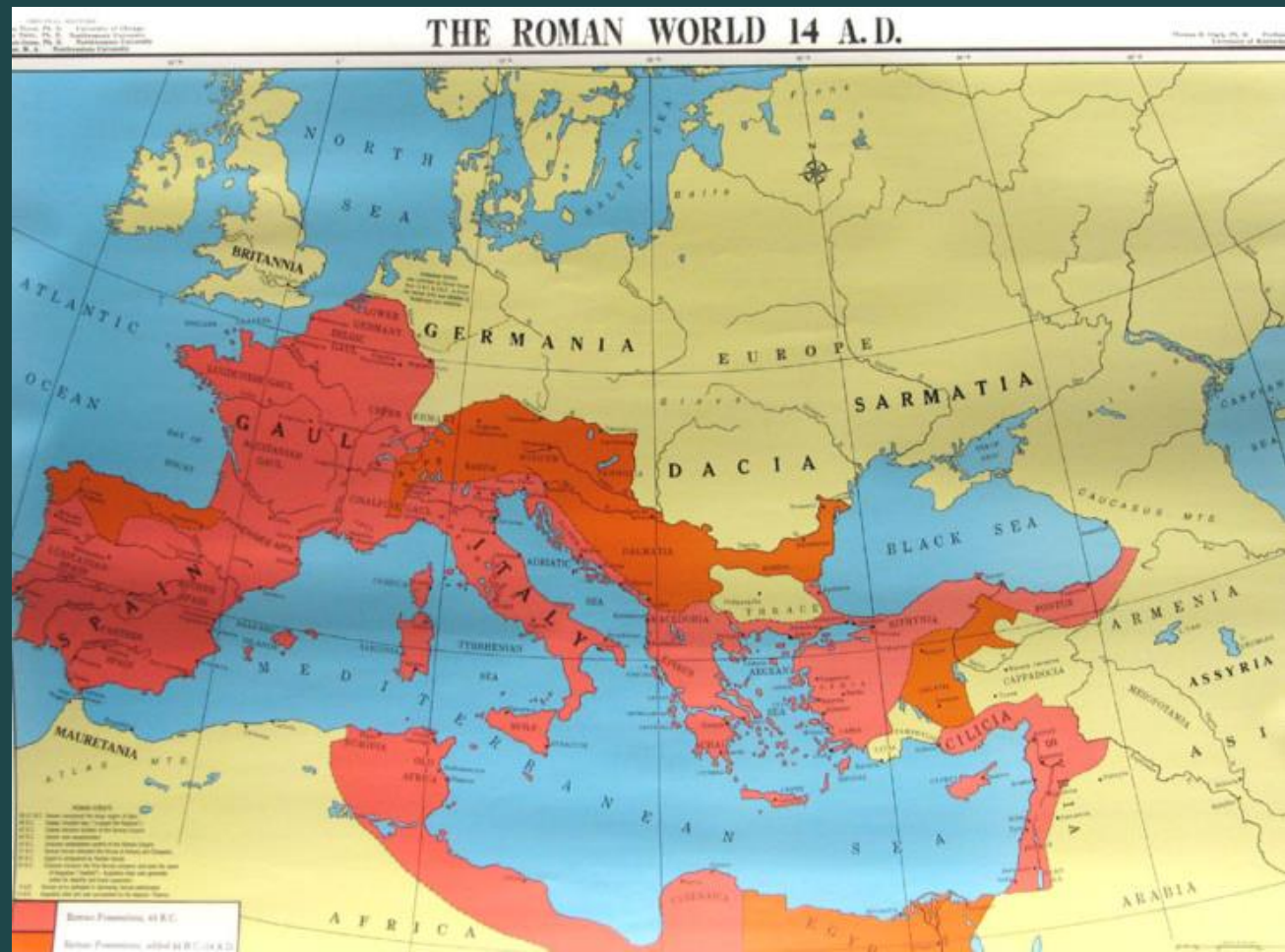
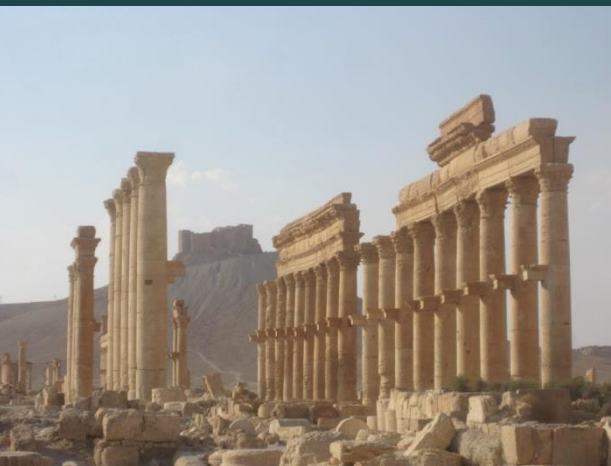

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

100 πΧ: η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία εκτείνεται σε ολόκληρη την λεκάνη της Μεσογείου

Επιβάλλεται σε πολλούς διαφορετικούς πολιτισμούς απαιτώντας συνθήκες ειρήνης
Pax Romana

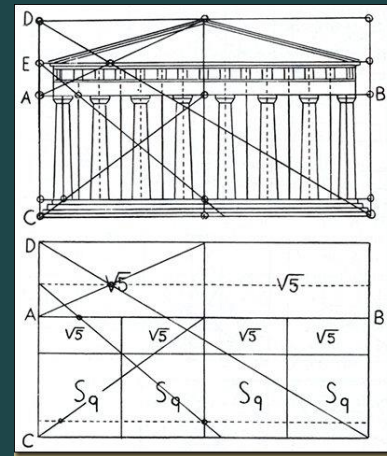

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

Σημαντικές διαφορές μεταξύ Ελληνικής και Ρωμαϊκής αστικής αρχιτεκτονικής

Τις εκλεπτυσμένες μορφές του επιμελημένου μνημείου που απευθυνόταν στην τοπική κοινωνία της πόλης-κράτους διαδέχθηκαν τα χονδροειδώς εύληπτα σχήματα που είχαν κύριο στόχο να εντυπωσιάσουν τους πλατύτερα πλήθη της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

Τα αρχαία ελληνικά θέατρα, όπως αυτά της Δήλου, της Περγάμου και των Συρακουσών, δένουν καλά με το περιβάλλον εκμεταλλευόμενα τις ελαφρές κλίσεις και την εσπερινή αύρα

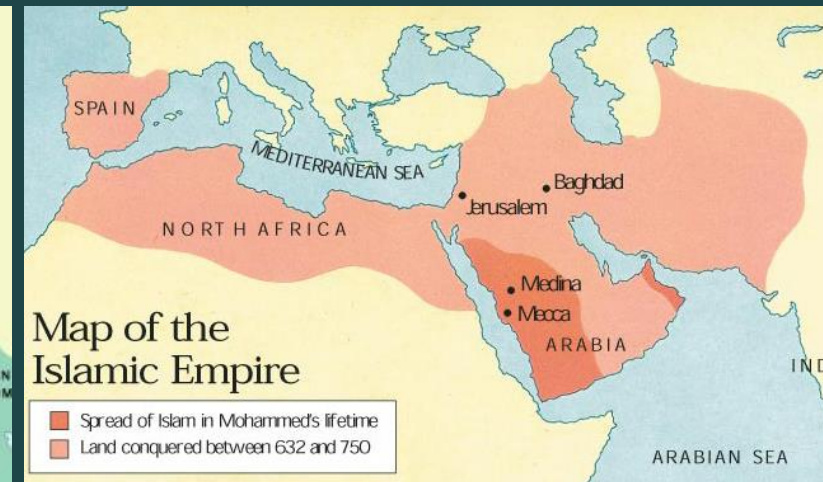
Τα Ρωμαϊκά θέατρα, όπως το θέατρο του Μάρκελου και το Κολοσσαίο στη Ρώμη, κατασκευάζονται ως κτήρια σε αντιπαράθεση με το τοπίο που τα περιβάλλει

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

1^{ος} αιώνας μΧ:

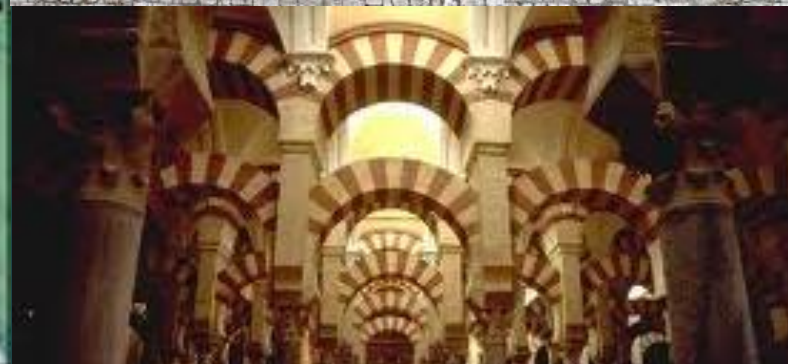
Η ανατολική Ρωμαϊκή αυτοκρατορία που ονομάστηκε Βυζάντιο επηρεάζει την ανατολική κυρίως Μεσόγειο για περισσότερα από 1000 χρόνια (330 – 1453 μΧ)

7^{ος} – 12^{ος} αιώνας:

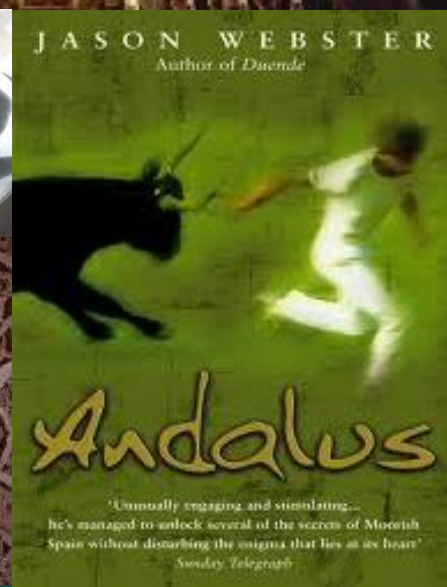
Ο αραβικός κόσμος επεκτείνεται και κατακτά την νότια Μεσόγειο

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

Η αραβική επιρροή και οι σταυροφορίες

Η λέξη 'Ζητούνι' για την ονομασία της Λαμίας και η 'aceituna'

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

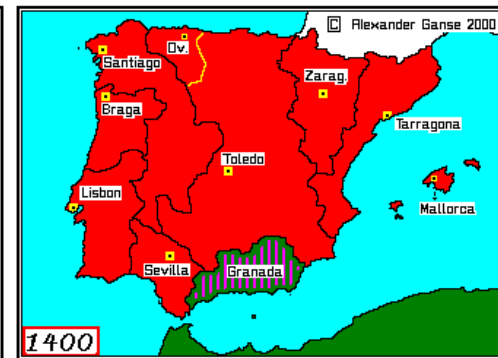
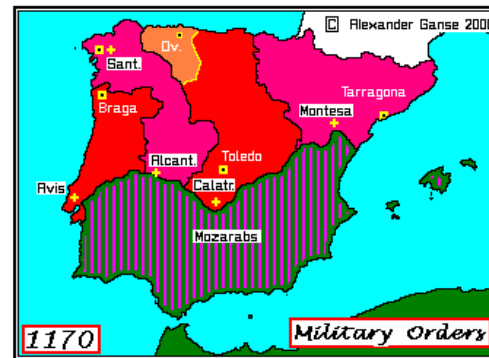
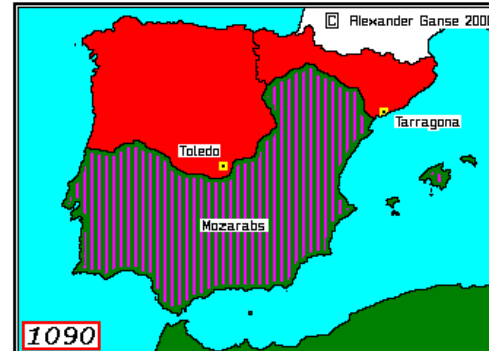
Μεσαίωνας: η ανάκτηση της Ισπανίας

Ο Φερδινάνδος και η Ισαβέλλα

Church Organisation of the Iberian Peninsula

Ατυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

1492 μΧ:

Ο Κολόμβος αποπλέει για τον Νέο Κόσμο, οι τελευταίοι Χριστιανοί κρατούμενοι ελευθερώνονται και οι Εβραίοι διώχονται από την Ισπανία

Εβραίοι Σεφαρδίτες διασκορπίζονται στη Μεσόγειο

Ναός San Juan de los Reyes, Toledo

Η συναγωγή της Κωνσταντίας

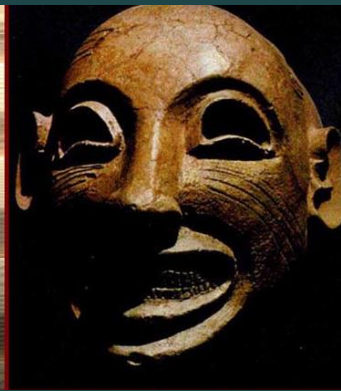
Άτοπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

Ύστερος Μεσαίωνας:

Η διαμάχη μεταξύ Βενετίας και Γένοβας

Οι βενετσιάνικες μάσκες θυμίζουν αυτές της Καρχηδώνας (οι 2 πρώτες αριστερά)

Άτοπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

15^{ος}-19^{ος} αιώνας:

Η Οθωμανική αυτοκρατορία εξουσιάζει και επηρεάζει ολόκληρη την ανατολική Μεσόγειο δίνοντας μια νέα προοπτική στο Μεσογειακό Ισλαμισμό

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

Τα άτυπα δίκτυα αποτυπώνονται στην αρχιτεκτονική κληρονομιά των Βαλκανίων

Μαστόροι από την Αλβανία κατασκευάζουν το Μπεράτι και το Αργυρόκαστρο και επηρεάζουν την μορφολογία πολλών παραδοσιακών οικισμών της κυρίως Ελλάδας. Αντίστοιχες επιρροές εντοπίζονται στην αρχιτεκτονική ευρύτερων ζωνών των Βαλκανίων όπως της Σιρόκα Λούκα της Βουλγαρικής Ροδόπης αλλά και της Σαφράμπολης στην Βόρεια Τουρκία

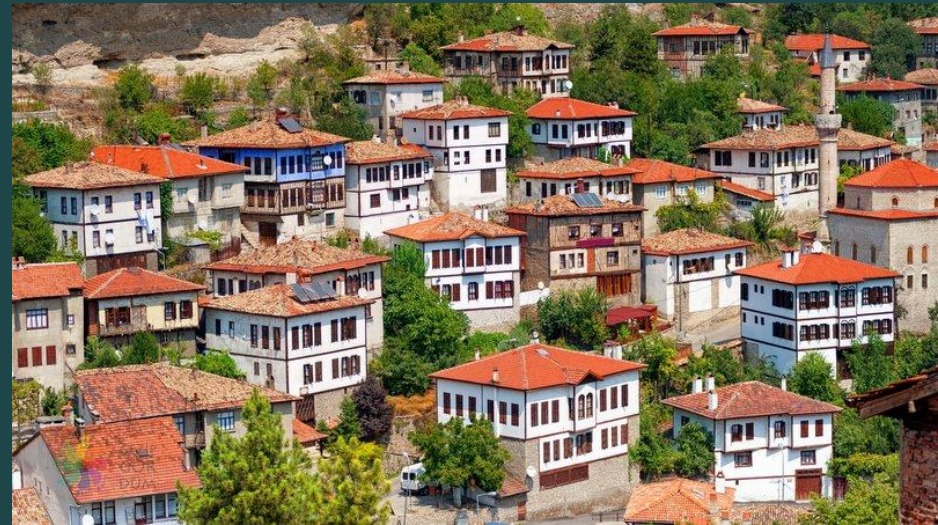
Αργυρόκαστρο

Μακρινίτσα

Shiroka Luka

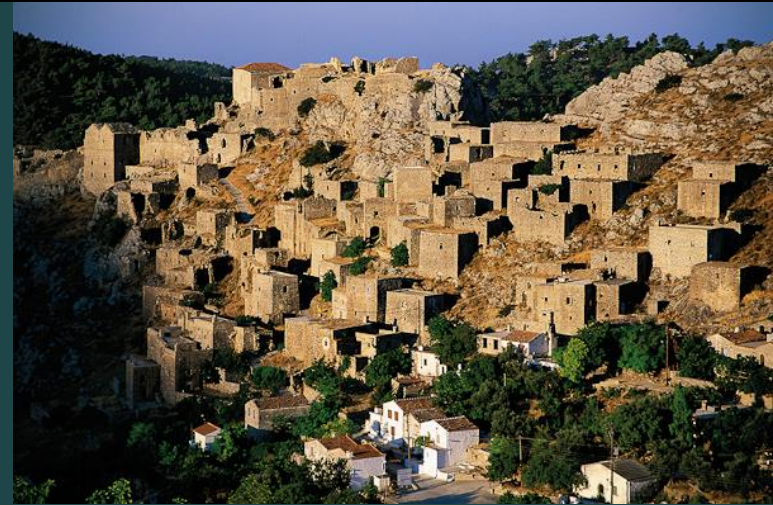

Safranbolu

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

17^{ος}-18^{ος} αιώνας:

Οι πειρατές κυριαρχούν στο μεγαλύτερο μέρος της λεκάνης της Μεσογείου. Τα λιμάνια οχυρώνονται ή εγκαταλείπονται ενώ η πλειοψηφία των παραλιακών οικισμών αναπτύσσεται σε ημιορεινές θέσεις χωρίς οπτική επαφή με την θάλασσα.

Ανάβατος, Χίος

Hayreddin Barbarossa

THE BARBARY STATES

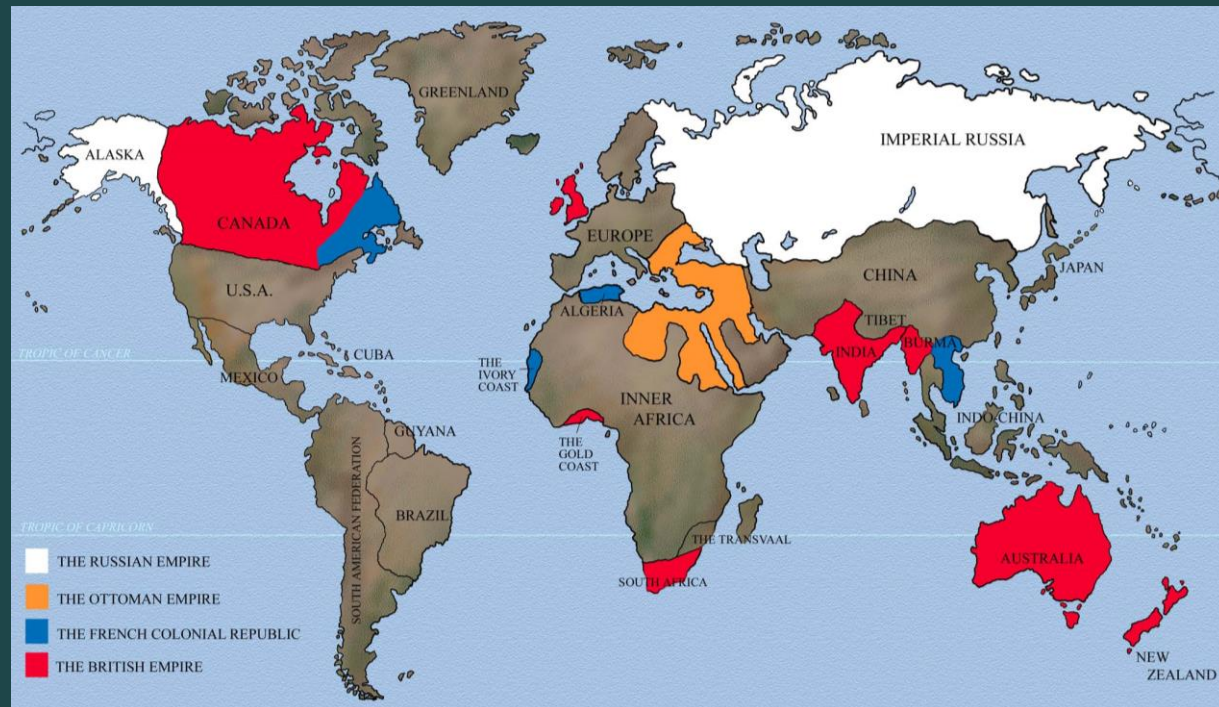
Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

19^{ος}-20^{ος} αιώνες:

Στο μεγαλύτερο μέρος της λεκάνης της Μεσογείου κυριαρχούν οι Βρετανοί
'the sun never sets in the British empire'

Εικόνες της σύγχρονης Μάλτας

Η ανάπτυξη της Βρετανικής αυτοκρατορίας
τον 19^ο αιώνα

1826: γέφυρα στο Katouni, Kythira

Άτυπα Μεσογειακά Δίκτυα και Δομημένο Περιβάλλον

Συνοψίζοντας για τα δίκτυα στη Μεσόγειο:

Τα ήδη αναπτυγμένα άτυπα Μεσογειακά δίκτυα απειλούνται σήμερα με πολιτικού χαρακτήρα αναταράξεις στις χώρες της Μέσης Ανατολής όπως νωρίτερα είχε συμβεί με την Κύπρο, την πρώην Γιουγκοσλαβία και πιο πρόσφατα με την Λιβύη και την Αίγυπτο. Καθώς οι τάσεις για μετανάστευση οξύνονται, είναι πολύ πιθανό οι λαοί της λεκάνης της Μεσογείου να γνωρίσουν νέες δραματικές αλλαγές στον τρόπο που αντιλαμβάνονται και φτιάχνουν το άμεσο περιβάλλον τους

Συμπεράσματα:

- (α) Οι μετακινήσεις ανθρώπων και αγαθών και οι ανταλλαγές γνώσης και αντιλήψεων στήριξαν την ανάπτυξη τυπικών και άτυπων δικτύων στην ενότητα που αποτελεί η λεκάνη της Μεσογείου. Οι αντιλήψεις αυτές μεταφέρθηκαν από την μια άκρη της λεκάνης στην άλλη μέσω των δικτύων αυτών και πολύ συχνά αποτυπώθηκαν ως συγκεκριμένες μορφές στο δομημένο περιβάλλον. Έτσι ενσωμάτωσαν τη δυνατότητα να λειτουργήσουν ως **ισχυροί φορείς πολιτιστικής πληροφορίας** ικανής να παραπέμψει στην κοινωνία και τις ιδιαίτερες συνθήκες μέσα στις οποίες δημιουργήθηκε.
- (β) Η διαδικασία μέσα από την οποία διαμορφώνεται το δομημένο περιβάλλον δεν ανάγεται σε έναν μόνο δράστη αλλά εμπλέκει πολλούς και διαφορετικού χαρακτήρα δράστες ή/και φορείς οι οποίοι επιτρέπουν σε αλληπάλληλα στρώματα πληροφορίας να ενσωματώνονται στις μορφές που δημιουργούνται. Αυτό το νοηματικό περιεχόμενο συνήθως δεν αναγνωρίζεται σε όλο του το βάθος. Οι σχεδιαστές και ερευνητές των χωρικών ζητημάτων είναι απαραίτητο να στοχεύουν και να αναδεικνύουν την βαθύτερη δυνατή σημασία του δομημένου και, μέσω αυτού, του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος για τον σύγχρονο άνθρωπο